

Thomas Paine Düşüncesinde Sınırlı Devlet

Zafer YILMAZ

2. Baskı

Doç. Dr. Zafer YILMAZ

THOMAS PAINE DÜŞÜNÇESİNDE SINIRLI DEVLET

ISBN 978-605-241-613-6
DOI 10.14527/9786052416136

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mart 2019, Ankara

2. Baskı: Ocak 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Anneme ve Babama..

Doç. Dr. Zafer YILMAZ

1974 yılında Erzurum'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Oltu/Erzurum'da tamamladı. 1992 yılında girdiği Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi Bölümünden 1996 yılında mezun oldu. Aynı yıl mezun olduğu bölümde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2000 yılında yüksek lisans, 2007 yılında doktorasını tamamladı. 2007-2010 yılları arasında Arş. Gör. Dr. olarak çalıştı, 2010 yılında Yrd. Doç. Dr. olarak atandı. Halen Atatürk Üniversitesi'nde Doç. Dr. olarak görevine devam etmektedir. Başlıca ilgi alanları siyaset felsefesi ve eğitim felsefesidir. Yılmaz'ın *Hannah Arendt'te Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımı ve Modern Çağda Toplumsal Alan* (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ankara 2009) adlı kitap çalışmasının yanı sıra çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

ÖN SÖZ

Paine yazdığı eserler, savunduğu düşünceler, devrimci kişiliği ve siyasetçi kimliğiyle yaşadığı dönemde olduğu kadar ölümünden sonra da siyasetçilerin, gazetecilerin, düşünürlerin, yazarların sık sık atıfta bulunduğu, gönderme yaptığı önemli bir isimdir. Günümüzde Paine hakkında Batı'da oldukça geniş bir literatür oluşmasına rağmen ülkemizde yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Paine'i çalışma konusu olarak seçmemizin nedenlerinden biri budur. Ancak temel neden, Paine'in düşüncelerinin ana eksenini oluşturan devlet ve bu bağlamda gündeme gelen insan hakları, özgürlük, eşitlik, adalet, devrim gibi kavramların güncelliğini koruması ve çok sık tartışmalara konu olmasıdır. Bu çalışmada, söz konusu kavramların Paine düşüncesinde nasıl çözümlendiği ele alınmış, gündemdeki tartışmalara kuramsal çerçevede bir katkı sağlayabilmek amaçlanmıştır.

Çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte, on sekizinci yüzyıl Aydınlanma düşünürü olarak Paine'in düşüncesinin genel karakteristiğine, siyaset bilimi ve siyaset felsefesi açısından incelenecek boyutlarına işaret edilmiştir. Birinci bölümde, bir düşünür ve aktivist olarak Paine'in hayatı ve eserleri hakkında tanıtıcı genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, Paine'in, devletin kökenine ilişkin değerlendirmelerinden hareketle devletin ortaya çıkış süreci ve devleti tanımlama sorunu irdelenmiş, bu bilgiler ışığında meşru bir devletin hangi ilkeler üzerine kurulması gerektiği, devletin görev ve amaçlarının neler olduğu ve devletin sınırlarının nasıl çizildiği gösterilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, Paine'in monarşi, aristokrasi, karma yönetim ve (doğrudan) demokrasi gibi yönetim biçimlerine ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiş, ideal bir yönetim biçimi olarak kabul ettiği temsili sistemin özellikleri incelenmiştir. Sonuç bölümünde, çalışma boyunca ele alınan konulardan hareketle Paine'in devleti sınırlandırma düşüncesinin temel argümanları tartışılmıştır.

Çalışma süresince değerli zamanlarını ayıran, eleştiri ve önerileriyle katkıda bulunan, dostane ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Ali Utku'ya, Doç. Dr. Ömer Yılar'a, Doç. Dr. Kemal Bakır'a; tashih aşamasındaki yardımları için Doç. Dr. Adem Polat'a; her za-

man yanımda olan anneme, babama, kardeşlerim Vildan ve Handan'a; gösterdiği sabır ve destekten dolayı eşim Türkan'a; yeterince zaman ayıramadığım, motivasyon kaynağım kızım Aslı Sena, yeğenlerim İkbâl, Hasan Behiç, Erva ve Ahmet Asaf'a; yayın aşamasındaki emeklerinden dolayı, Pegem Akademi Yayınevi yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Doç. Dr. Zafer YILMAZ

Erzurum- 2019

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Giriş.....	1
1. BÖLÜM: THOMAS PAINE'İN HAYATI VE ESERLERİ.....	7
2. BÖLÜM:	29
2.1. Devletin Kökeni.....	29
2.1.1. Doğa Durumundan-Sivil Topluma	31
2.1.2. Sivil Toplumdan-Devlete	39
2.2. Devletin Kuruluş ve İşleyiş Zemini: Anayasa.....	48
2.3. Devletin Meşruiyeti	56
2.3.1. Meşru Siyasal Sistemi Yeniden Kurmak: Devrim	66
2.4. Devletin Amaçları ve Görevleri.....	74
3. BÖLÜM: YÖNETİM BİÇİMLERİ.....	83
3.1. Yönetim Biçimleri	83
3.1.1 Monarşi	86
3.1.2. Aristokrasi.....	95
3.1.3 Karma Yönetim	97
3.1.4. (Doğrudan) Demokrasi	99
3.1.5. Temsili Sistem.....	100
Sonuç.....	107
Kaynakça.....	111
Dizin.....	117

*“Kralların sarayları, yıktıkları mutluluk köşklerinin harabeleri
üzerine inşa edilmiştir.”*

Thomas Paine

GİRİŞ

Thomas Paine (1737-1809) felsefi, toplumsal, siyasal tartışmaların ve dönüşümlerin yoğun biçimde yaşandığı on sekizinci yüzyılın adından sıkça söz edilen öncü figürlerinden biridir. On sekizinci yüzyıl, Aydınlanma Çağı olarak adlandırılır ve Cassirer'in ifadesiyle, tek kelimeyle akılla karakterize edilir.¹ Akıl, mutlak bir hakikat noktası, tek ölçüt ve insan davranışının biricik rehberidir. Paine de yazdığı eserler, savunduğu düşünceler, siyasetçi kimliği ve aktivist kişiliğiyle yaşadığı çağa eşlik eder. Akılla bağdaşmayan her türlü dinî, toplumsal, siyasal düşünce ve kuruma karşı çıkar. Aklı zincirlerinden kurtarmak, birçok alanda gözlemlenen yanlışlıkları, yanlılıkları, haksızlıkları ve adaletsizlikleri ortaya çıkarmak ister. Paine'in bütün eserlerinde insanın düşünce ve eylemine kılavuzluk etmesi gereken "akıl doğa ışığı" kendini gösterir. Hatta din üzerine düşüncelerini ele aldığı kitabının adını da on sekizinci yüzyıl ruhuyla örtüşecek şekilde *Akıl Çağı (The Age Of Reason)* koyar. Paine, akıl ve akılcı deneyimlerin olgunlaştırdığı düşünceleriyle on sekizinci yüzyılın "angaje entelektüel"ini² temsil eder. Paine'in düşünceleri, akıl sınırları içinde dile gelir ve bu sınırlar içerisinde anlaşılmayı bekler.

Paine, insan olma bilinci ve sorumluluğuyla cehalet ve karanlığı yok etmek için her alanda akıl sahip olduğu merkezi konuma işaret eder. Amacı, akıl doğasını açıklamaktan ziyade sağlayacağı fayda-

---

1 Ernst Cassirer, *The Philosophy Of The Enlightenment*, Tr. F. C. A. Koelln and J.P.Pettegrove, Beacon Press, Boston, 1955, s. 5.

2 Jacqueline Russ, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni*, çev., Özcan Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2012, s. 201.

ları ortaya koymaktır. Bu bağlamda kendi başına bir değer olan aklı ön plana çıkarmasının temel nedeni, aklın gerçekleri örten perdeleri görebilmeyi sağlayacak bir güç olmasındandır. Perdeler kalktığında, asırlardır halkı cehalet içerisinde bırakan, çeşitli bahanelerle sömüren her türlü vesayetçi sistemin gerçek yüzü ortaya çıkar, temel insan hak ve özgürlükleri anlam kazanır. Paine'in asıl amacı, aklın rehberliğinde anlam kazanacak hak ve özgürlüklerin insanlık için taşıdığı değeri göstermektir.

Paine, temel insani olgu olarak gördüğü hak ve özgürlükleri devlet ile uzlaştırmaya çalışır. Bu bağlamda hak ve özgürlükleri koruyan bir devletin hangi ilkeler üzerine kurulması gerektiğini belirlemek ister. Bu amaçla devletin oluşum sürecini kökenine kadar izler. Paine'in devletin oluşum sürecini açıklamada öne sürdüğü tezler, kaynağını doğadan alır. Bir imgelem ve duygu nesnesi olan doğa aynı zamanda kurallar koymaya yönelik bir çağrı ve gerçeklik ilkesidir. Doğanın içerdiği yapıcı ve düzenleyici ilkeler, insanlara sağlıklı bir şekilde işleyen toplumsal ve siyasal sistem kurma olanağı verir.³ Başlangıçta doğada özgür, eşit ve erdemli bir yaşam süren insan zaman içinde çeşitli etkenlerle doğal yaşamını yitirmiş ve uygarlık koşullarında ortaya çıkan kötülüklerle tanışmıştır. İnsan, uygarlık koşullarında doğal insan olma özelliğini yitirse de haklara sahip olmak bakımından doğal insan olma özelliğini sürdürmektedir. Doğal yaşama dönüş mümkün olmasa da doğa durumunda insanın sahip olduğu hak ve özgürlükleri uygarlık koşullarında korumak mümkündür. Paine'in amacı da doğa durumuna yeniden dönmek değil, doğa durumunda sahip olunan hak ve özgürlükleri koruyacak bir devlet biçimi oluşturmaktır.

Paine'in hak ve özgürlükleri koruyan devlet düşüncesi cumhuriyetçi ilkelerle birleşir. Cumhuriyeti ilke edinmiş devletin tek amacı *res publica*'dır yani kamu meseleleri. Cumhuriyetçi bir devlet, bireysel hak ve özgürlükleri koruyan, halkın ortak faydasını gözeten ve bu

3 Russ, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni*, s. 205.

nedenle de halk tarafından desteklenen meşru bir devlet olarak ortaya çıkar. Monarşi ve aristokrasi gibi devlet biçimleri, doğalarında taşıdıkları özellikler nedeniyle cumhuriyetçi ilkelerle uzlaşamazlar. Monarşi ve aristokrasi, yöneten-yönetilen ayrımı bağlamında insan iradesini parçalamakta, ayrıcalıklı bir sınıf oluşturarak herkes için geçerli olması gereken hak ve özgürlükleri tek taraflı işletmektedirler. Meşru ilkeler üzerine inşa edilmeyen bu tür devlet biçimlerinin savunulabilir hiçbir tarafı yoktur.

Paine, akıl sahibi varlıkların kendi yaptıkları yasalara göre yönetilebileceklerini vurgular. Akıl, ilke olarak bütün insanların kullanabileceği bir yeti olduğundan insanlar kendileri için neyin iyi neyin kötü olacağına karar verebilirler. Bu bağlamda Paine, halkın iradesine dayalı yapılacak anayasal metinlerin önemine dikkat çekerken doğal, toplumsal ve siyasal hakların anayasal metinlerde yer alması için çaba gösterir. Paine'in çabaları, yaşadığı dönemde, *Amerikan Bağımsızlık Bildirisi*'nde ve Fransız Ulusal Meclisi tarafından kabul edilen *İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi*'nde karşılık bulur. Paine, *Amerikan Bağımsızlık Bildirisi*'nin hazırlanması sürecinde somut rol oynayanlardan biridir. Ayrıca *İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi*'ni kaleme alan Fransızlarla görüştüğü ve üzerlerinde birtakım etkiler bıraktığı bilinir. O kadar ki *Beyanname*'den haberdar olan birçok kimse onu yazanın ve ilan edenin Paine olduğunu zanneder. Şüphesiz *Beyanname* Fransız Ulusal Meclisi tarafından kaleme alınıp ilan edilmiştir. Ancak Paine on yedi maddelik *Beyanname*'ye desteğini *İnsan Hakları* kitabında metni doğrudan alıntılanarak ve birçok yerde atıfta bulunarak gösterir.⁴

Paine'in devletle ilgili düşüncelerine ve sorgulamalarına yön veren, temelde İngiliz devlet sistemidir. Bu durum özellikle *Sağduyu* (*Common Sense*) ve *İnsan Hakları* (*Rights of Man*) adlı eserlerinde belirgin bir şekilde gözlenir. Paine'in her fırsatta eleştirdiği İngiliz

4 J. Hampden Jackson, "Tom Paine ve İnsan Hakları", *Siyasi Düşünce Tarihi*, Ed. David Thomson, çev., A. Y. Aydoğan-C. Şişman vd., Metropol Yayınları, İstanbul, 2006, s. 147.

devlet biçimi, on sekizinci yüzyılda parlamenter monarşi şeklini alır ve kral-lortlar ve halk üçlüsünün ortak yönetimine dayanır. Ancak Paine'e göre bu, görünüşte böyledir ve esasen İngiliz sistemi kralın sözünün geçerli olduğu bir sistemdir. Her ne kadar İngiliz Anayasası yeni cumhuriyetçi malzeme üzerine kurulmuş görünse de eski tiranlıktan kalan alışkanlıkları devam ettirmektedir.⁵ İngiltere'de ulus ileri doğru bakarken yönetimde olanlar geriye doğru bakmaktadır. Uluslar gelişerek ileri doğru giderken yönetimler geçmiş örneklere dayanarak yürümeye devam ederlerse sonunda bir ayrılma noktasına gelirler. Ayrılma noktasına ne kadar çabuk ve ne kadar medeni bir şekilde gelirlirse de o kadar iyidir.⁶

Paine'in devlet idealini gerçekleştiren ilk ülke Amerika'dır. Amerika haklı gerekçelerle bir devrim gerçekleştirmiş, İngiltere'den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık sonrası Amerika'da cumhuriyetçi ilkeler işlemeye başlamıştır. Amerika'da devletin, ulusun sorunlarını çözmek dışında başka bir amacı yoktur, dolayısıyla Amerika tam anlamıyla bir cumhuriyettir.⁷ Amerika'da cumhuriyetçi ilkeler işlediğinden etnik kökeni, dini, dili farklı birçok insan uyum içinde bir arada yaşama olanağı bulmuştur.⁸ Fransa da devrim sonrası, Amerika'nın açtığı yolda yürümüş, cumhuriyetçi ilkeleri işletmeye başlamıştır. Paine'in öngörüsü, kısa vadede Avrupa'nın, uzun vadede bütün dünyanın cumhuriyetçi ilkeleri işletebilecekleri bir yönetim biçimine geçecekleri yönündedir. Paine'in öngörüsünün içerik olarak olmasa da biçimsel olarak büyük oranda gerçekleştiği söylenebilir.

Paine, devlet kavramının kendi yaşadığı dönemde yeni yeni anlaşılmaya başladığını vurgular. Asırlardır iktidarın sağladığı gücü

5 Thomas Paine, *Sağduyu*, çev., M. Macit Kenanoğlu, Lotus Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 21.

6 Thomas Paine, "İnsan Hakları", *Ortak Akıl, İnsan Hakları ve Tarımsal Adalet*, çev., Faruk Gültekin, Doruk Yayınları, İstanbul, 2013, s. 316-317.

7 Paine, "İnsan Hakları", s. 294.

8 Paine, "İnsan Hakları", s. 279.

elinde bulunduranlar devleti kendi iradelerinin bir yansıması olarak görmüş halkı da bu anlayışla yönetmişlerdir. Bu durum hakların etkili bir şekilde sorgulanmasının önünü kesmiş ve yönetim ilkelelerinin gelişmesine engel olmuştur.⁹ Hak ve özgürlüklerin önündeki engeller kalkmaya başlayınca devletin anlamı da açığa çıkmaya başlamıştır.

Paine, devlete ilişkin açıklamalarını sadece kuramsal düzeyde bırakmaz, olgusal verilerden hareketle desteklemeye çalışır. Paine'in devleti, olgusal verilerden hareketle açıklama girişimi düşüncesinin siyaset bilimi açısından incelenecek boyutlarını oluşturur. Diğer yandan Paine'in kuramsal düzeyde yaptığı açıklamalar devletin ne olduğunu göstermenin yanı sıra ne olması gerektiğine ilişkin açıklamaları da içerir. Bu nokta Paine'in düşüncelerinin siyaset felsefesi açısından incelenecek boyutlarını oluşturur. Nitekim "siyaset felsefesi, hem siyasal şeylerin mahiyetini hem de siyasal düzeni bilme girişimi olup, verili olandan hareket etmekle birlikte, rasyonalitenin rehberliğinde olması gerekenin bilgisini hedefler."¹⁰ Bu çalışmada Paine'in "devlet nedir?" sorusuna verdiği cevaptan hareketle devletin ne olması gerektiğine ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Bu bağlamda Paine'in düşüncesinde "devletin kökeni nedir?", "devlet hangi ilkeler üzerine kurulmalıdır?", "devletin meşruiyetinin kaynağı nedir?", devletin kuruluş amacı nedir?", "devletin yerine getirmesi gereken görevleri nelerdir?", "yönetim biçimleri nelerdir?", "ideal bir yönetim biçimi nasıl olmalıdır?" sorularına verilen cevaplar kadar, konu devlet olduğunda gündeme gelen özgürlük, eşitlik, adalet, mülkiyet, insan hakları gibi kavramlara yüklenen anlamlar da incelenmeye çalışılmıştır.

9 Paine, "İnsan Hakları", s. 327.

10 Neşet Toku, "Siyaset Felsefesi Nedir?", *Felsefe Dünyası*, Sayı 35, Yıl 2002, s. 41.